

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Ústav pedagogiky a sociálních studií

ALŽBĚTA BYSTRICKÁ

III. ročník – kombinované studium

Obor: pedagogika – sociální práce

RITUÁLY DOSPĚLOSTI V SOUČASNÉ KULTUŘE

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Pavel Neumeister, Ph.D.

Olomouc 2010

Poděkování:

Děkuji Mgr. Pavlu Neumeisterovi, Ph.D. za odborné vedení práce, za poskytnuté rady a podněty a dále všem přátelům, kteří mi poskytli svůj čas a informace k výzkumu.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 21.6.2010

OBSAH:

Úvod.....	5
1 Charakteristika společnosti.....	7
1.1 Archaická společnost.....	8
1.2 Moderní společnost	9
2 Vývojové etapy člověka	11
2.1 Období dospívání	14
2.1.1 Biologické a fyziologické změny	16
2.1.2 Psychické změny	17
2.1.3 Sociální změny.....	18
2.2 Období dospělosti	19
2.2.1 Biologické a fyziologické změny	21
2.2.2 Psychické změny	22
2.2.3 Sociální změny.....	23
3 Obecná charakteristika rituálu	24
3.1 Rituály v minulosti	24
3.2 Rituály v současnosti	26
3.3 Typologie rituálů	27
4 Přechodové rituály.....	29
4.1 Iniciační rituály	30
5 Praktická část.....	34
Závěr	40
Použitá literatura a prameny	41
Seznam příloh	
Přílohy	
Anotace	

ÚVOD

*„V tomto kruhu nebes, který spíná kolébku i hrob,
nepozná nikdo začátek či konec dob
a nepoví ti také žádný filozof,
odkud jsme přišli a kam zajdeme beze stop.“*

Omar Chamjján (1048 – 1131), perský básník, matematik, astronom a filozof.

Lidský život počíná zplozením a končí smrtí. Ale mezi těmito úseky je řada dalších etap, o kterých obecně mluvíme jako o dětství či dospělosti nebo stáří, ale nemáme přesně vymezeny hranice, kdy tyto etapy začínají a kdy končí. Fáze lidského života se často přirovnávají k etapám roku – dětství jako jaro, mládí jako léto, dospělost jako podzim a stáří jako zima. Avšak na rozdíl od těchto kalendářních etap nejsme schopni určit den, měsíc či rok, kdy člověk přechází z jedné životní fáze do druhé. Člověk je velmi individuální bytost a stejně tak je individuální i jeho vývoj. S člověkem je spojen systém hodnot, které vyznává. Do popředí zájmů lidí se dostávají peníze, přepych, kariéra, pohodlí. Za tímto trendem stojí jak rozvoj vědy a techniky, tak také rozvoj tržního hospodářství. Zvyšování životní úrovně však vede k prohlubování duchovní krize.

S fylogenezí člověka úzce souvisí i vývoj společnosti. Lidstvo od svého počátku prošlo velkou změnou – odklonilo se od přírody k technice, která skýtá mnoho pohodlného a pro člověka velmi atraktivního. Díky tomuto boomu jsme stále více obklopani novými věcí, vše se mění a svět se stává jiný. A právě velké množství jinakosti vede k dezorientaci. Lidé byli vždy rozmanití, ale v menší míře než je tomu dnes. Tato odlišnost vede k osamělosti. Avšak člověk touží po stejnosti, jsme přeci součástí jednoho světa, jsme i biologicky spojeni s ostatními lidmi.

Mou snahou je touto prací představit současného mladého člověka stojícího na rozmezí dvou životních etap – etapy dítěte a dospělého. Tento pomyslný práh překračují současní mladí lidé pomocí rituálů stejně tak dnes jako před mnoha lety. Rituály provázejí člověka od počátků lidstva a postupem času nezanikají, pouze se

transformují. Cílem této práce je popsat rituály dospělosti současného mladého člověka. Tato práce má připomenout, že člověk se vyvíjí stejně tak jako se vyvíjí společnost, jíž je součástí. Současná společnost se vyznačuje obrovskými změnami, s nimiž se musí mladá generace vyrovnat. Dále chci přispět k uvědomění si určité spirituální stránky člověka, která je čím dál více zatlačována do pozadí díky stupňujícímu se trendu konzumní společnosti.

V praktické části chci pomocí výpovědí mladých lidí přesně popsat, jak tyto novodobé přechodové rituály probíhají, co pro mladého člověka znamenají a k jakým změnám při nich dochází, čeho se dospívající člověk svým přechodem vzdává a co naopak svou dospělostí získá.

1 CHARAKTERISTIKA SPOLEČNOSTI

Antropologický slovník¹ uvádí hned několik definic pojmu společnost:

- 1. Společností rozumíme sounáležitou pospolitost lidí, kteří spolu trvale žijí v jistých politických, hospodářských a sociálních poměrech a které spojuje jistá představa chování a mravů, společná minulost a tradice, fyzická blízkost a množství skutečných setkávání, často sdílené cíle a hodnoty a obvykle i jazyk jako nejdůležitější prostředek komunikace. Rozsah těch nejširších skutečných společností se dnes obvykle shoduje s rozsahem státu, který by měl sloužit k organizaci společnosti. Proti přirozené tendenci společnosti uzavírat se samy do sebe postavil Henri Bergson a po něm Karl Popper požadavek otevřené společnosti, která ze sebe nikoho nevyklučuje a je naopak ochotná přijímat příchozí, ale i každou kritiku, kde nikdo nemá předem dané trvalé postavení, nýbrž má právě takové, jaké si ve svobodné soutěži dokáže vymoci;*
- 2. více lidí, skupina osob něčím spojených;*
- 3. zájmové sdružení, seskupení (případně organizační strukturou);*
- 4. vyšší společenské vrstvy;*
- 5. společenská zábava;*
- 6. společenské setkání (styk).*

Nás bude zajímat první vymezení, abychom se blíže seznámili s vývojem společnosti, jejími tradicemi, kulturou a hodnotami. Abychom poznali člověka, musíme poznat i společnost, která jej ovlivňuje a do které vrůstá. Tato socializace začíná narozením a končí smrtí, jde tedy o celoživotní proces. Začneme archaickou společností, jež nás nejvíce spojuje s kulturou minulou svým původním způsobem života a připomeneme si i moderní společnost, často označovanou jako industriální díky svému technickému pokroku.

---

¹MALINA, Jaroslav, et al. *Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity : Antropologický slovník* [online]. 2009 [cit. 2010-05-11]. Společnost. Dostupné z WWW: <<http://is.muni.cz/do/1431/UAntrBio/el/antropos/slovník.html>>.

1.1 ARCHAICKÁ SPOLEČNOST

Archaickou společností (nebo též přírodní společností) označujeme etnika, o kterých se dá říct, že žijí tzv. původním způsobem života. Tím se rozumí život závislý na přírodních zdrojích, získávající potravu především lovem zvěře, sběrem plodin nebo tradičním zemědělstvím.

Duchovní svět těchto společností je velmi různorodý. U této společnosti pozorujeme silný vliv náboženství – věří v posvátnou sílu, která oživuje zemi a vše na ní, zemi uctívají jako svou matku a věří, že co člověk učiní zemi, to na oplátku učiní i ona člověku. Způsob jejich života je velmi úzce pojí s přírodou, s níž se snaží žít v harmonickém vztahu. I lov přizpůsobují svým potřebám a nikdy neloví více, než potřebují, zvíře zužitkují beze zbytku a i jemu projevují svou úctu v podobě příslušných rituálů. Věří, že tělo je zhmotněním duše a duši má každá živá bytost. Velký význam mají tradice, rituály a symboly. Setkáváme se s rituály uctívání předků, rituály nebezpečí, rituály přechodu nebo oslavné rituály. Duchovní svět těchto národů inspiruje moderní evropské umění. Děti jsou u těchto společností chápány jako prodloužení života rodičů a je pro ně důležité děti mít.

Znalost a moudrost je předávána ústním podáním (příběhy). Velmi dobře znají přírodu, výborně se orientují ve svém prostředí, což je předpoklad pro přežití a získávání potravy a vody. V této oblasti se vyznačují vynalézavostí a promyšleným využíváním místních zdrojů. Používají jednoduché nástroje, které slouží ke každodenní činnosti i k lovu.

Hrozbu pro toto etnikum představuje moderní společnost, která tuto populaci ohrožuje jak nemocemi, tak možnými snahami po zabrání jejich území bohatých na přírodní zdroje nebo přívalem turistů, neboť většina přírodních národů nemá vlastní stát. To může vést až ke genocidě. Integrace těchto jedinců do moderní společnosti je problematická, protože její členové jsou hanlivě označováni za barbary, divochy a primitivy (Čapek, 1996).

„Rok co rok zanikají desítky kmenových skupin, které byly vytlačeny do posledních ústupových oblastí v Amazonii, Ásámu, Indonésii a Mikronésii. Kmen jako forma života v několika příštích desetiletích až na pár výjimek definitivně zmizí, neboť západní poblouznění pokrokem nemůže vedle sebe strpět tuto formu společenské

organizace. Sice se podařilo nalézt řadu pozitivních vědeckých argumentů pro oprávněnost její existence, ale teprve v posledních letech začaly některé subkulturní skupiny v moderní civilizaci toužit po návratu ke kmenovému životu Příliš pozdě! Posledních šest procent neindustriálních, bezdějinných či primitivních přírodních národů – ať už jim dáváme jakkoli falešná označení – zmizí podle realistických odhadů demografů počátkem 21. století definitivně z povrchu naší planety.“²

1.2 MODERNÍ SPOLEČNOST

Moderní společností (též industriální společností) označujeme nejvyšší formu etnického společenství, která vznikla na základě společné kultury, historického vývoje, jazyka a ekonomiky. Z hlediska sociologie je podstatná její moderní hierarchie. Vyvinula se v období průmyslových revolucí (18. - 20.stol) nejprve v Anglii a postupně se rozšířila především do oblasti euroamerické civilizace. Zásadně změnila dosavadní společenské vztahy založené zejména na příbuzenství a lovecké či zemědělské činnosti.

Pro tuto společnost je charakteristický vzestup těžby a poptávka po zdrojích neobnovitelných surovin, řada významných objevů (parní stroj, elektrická energie) a s tím spojený nárůst produkce a zefektivnění výroby. S rozvojem průmyslu, který se soustřeďuje hlavně do měst, souvisí i migrace obyvatel. I do zemědělství proniklo zavádění mechanizace a lidskou práci nahradila práce strojů. Člověk byl nucen hledat zaměstnání ve výrobních podnicích ve městech nebo z vesnic odcházet i kvůli snadnějšímu způsobu městského života. Postupně se vytrácí venkovské zvyklosti a mravy, člověk se přizpůsobuje novému životnímu stylu a zvyšující se životní úrovni.

S pojmem mechanizace v dnešním světě se váží pojmy jako rychlost, výkonnost, ekonomizace, optimalizace, standardizace, robotizace a elektronizace. Jaroslav Krejčí v knize *Člověk a česká společnost na prahu 21. století* k tomu říká: „Tyto směry života pokládají někteří sociologové a kulturologové za moderní Waterloo. Povinnost člověka činit jiné šťastnými bytostmi je zeslabena. Lidé si navzájem ubližují prací, v práci a pro práci. Oskar Wilde soudil, že člověk přestal být inteligentní, jakmile začal masově pracovat: „Žijeme v čase, v němž se příliš pracuje a málo vychovává, v čase, v němž se lidé z pilnosti pomátli“. Řídíme se informacemi

---

² Kalweit, H. *Svět šamanů a vnitřní vesmír*. Praha : Eminent, 2005, s. 242.

*místo hodnotami. Lidé podlehlí touze lámat ve výrobě a spotřebním kvantitativismu všechny rekordy.*³

Tržní systém, který přináší zisk, přináší na druhou stranu i bezradnost a ztrátu životní moudrosti, využívání neobnovitelných zdrojů vede k ohrožení ekologické budoucnosti, dochází k omezení sociálního dialogu, materiální optimalizace postihla vnitřní život člověka. Vytratila se rovnováha mezi technikou a humanismem, dochází k informačnímu odcizení, rodí se bezohlednost, sebeláska stojí nad láskou k bližnímu. J.Krejčí k tomu dodává: *„Úkolem výchovy musí být schopnost autonomie, dospělost, perspektiva vlastního subjektu, etický dialog, diskursivní argumentace a orientace k odpovědnosti, neboť společnost trpí masovou neurózou z hedonismu, konzumismu, z agresivního prosazování v loktové společnosti, z neodpovědnosti technologie, ze záplavy informací, z vnějšího řízení, manipulace, z neprůhlednosti civilizace a z chaosu potřeb.*⁴

---

³ Jeník, Z., Krejčí, J. *Člověk a česká společnost na prahu 21. století*. Opava : Open Education&Sciences, 1999, s. 7.

⁴ Tamtéž, s. 17.

2 VÝVOJOVÉ ETAPY ČLOVĚKA

Lidský vývoj je složitý kontinuální proces, který lze charakterizovat jako zákonitý sled tělesných a psychických změn kvalitativní a kvantitativní povahy. Rozděluje se do vývojových etap, které se objevují zpravidla ve stejných věkových intervalech a mají vztah ke chronologickému věku. Avšak hranice těchto období jsou velmi proměnlivé, proto existuje celá řada různých vývojových periodizací. Toto členění slouží zejména pro potřeby praxe, především klinicko-diagnostické, výchovně vzdělávací, léčebné, poradenské a dalších, proto je žádoucí sledovat vývoj člověka z mnoha ohraničených pohledů. V. Příhoda (1967) řadí mezi základní dělení anatomicko-fyziologické, kulturně-psychologické a pedagogické členění.

První snahy o členění vývoje člověka se objevují už v dávné minulosti. Hippokrates rozdělil lidský život na sedm sedmiletých etap. Podobné dělení uvedl ve svém díle *Orbis Pictus* i J.A.Komenský: dítě, pachole, mládenec, jinoch, muž, starý muž a kmet. Tolik známé přirovnání životních etap k ročním obdobím poprvé použil pražský psychiatr K. Amerling, který rozdělil maximální lidský věk 84let na životní jaro, léto, podzim a zimu.

PERIODIZACE Z HLEDISKA ANATOMICKO-FYZIOLOGICKÉHO

Dělení dle A. Hallera, profesora anatomie v 19.století:

- I. první dětství ve 3 fázích:
  - 1) od narození do 17 měsíců,
  - 2) od 17 měsíců do 28 měsíců,
  - 3) od 29 měsíců do 7 let;
- II. druhé dětství:
  - 4) od 7 do 12 let,
  - 5) od 12 do 15 let;
- III. jinošství:
  - 6) od 15 let do 22 let,
  - 7) od 22 do 25 let;
- IV. mužný věk:
  - 8) od 25 do 63 let;

V. stáří:

9) od 63 let.

Toto členění je přínosné pro poznání vývoje člověka a lze jej popsat exaktními metodami, ale popisuje jen vnější faktory (váhu, délku kostry, objem těla atd.). V důsledku zaměření této periodizace pouze na biologické hledisko se objevila potřeba dalšího členění, které postihuje lidskou ontogenezi s více činiteli vývoje.

BIOPSYCHOLOGICKÁ VÝVOJOVÁ PERIODIZACE

Potřebám komplexnějšího pohledu na vývoj člověk jak z hlediska biologického, tak také psychologického a sociálního nejlépe odpovídá periodizace V. Příhody (1967):

- I. Rozvoj antenatální:
  - a) zárodečný a embryonální od 0 do 3 lunárních měsíců,
  - b) fetální od 4. do 7. měsíce,
  - c) prenatální v užším smyslu od 8. do 10. měsíce;
- II. První dětství:
  1. Období nemluvněte,
    - a) natální období od 0 do 10 dnů
    - b) novorozence od 10 do 60 dnů,
    - c) kojení od 2 do 12 měsíců;
  2. Věk batolete mladšího od 1 do 2 let a staršího od 2 do 3 let;
- III. Druhé dětství:
  1. předškolní do počátku trvalého chrupu od 3 do 6 let,
  2. prepubescence od 6 do 11 let;
- IV. Pubescence od 11 do 15let;
- V. Období hebetické:
  1. pospubescence od 15 do 20 let,
  2. mecitma od 20-30 let;
- VI. Životní stabilizace a vyvrcholení od 30 – 45 let;
- VII. Intervevium (počínající involuce) od 45 do 60 let;
- VIII. Senium:
  1. senescence od 60 do 75 let,

2. kmetství od 75 do 90 let,
3. patriarchium od 90 let.

PSYCHOLOGICKÁ VÝVOJOVÁ PERIODIZACE

J. Piaget se v této periodizaci zabývá inteligencí a otázkami, jak se u dítěte vyvíjí logické myšlení a jak dítě chápe matematické, geometrické, fyzikální i morální pojmy.

- I. Etapa senzomotorické inteligence – období od narození do 1,5 až 2 let,
- II. Etapa symbolického a předponového myšlení – asi do 4 let,
- III. Etapa názorného myšlení – od 4 do 7 let,
- IV. Etapa konkrétních operací – asi do 11 až 12 let,
- V. Etapa formálních operací – po 11 letech v průběhu dospívání.

PSYCHOANALYTICKÁ VÝVOJOVÁ PERIODIZACE

Pudovým životem a afektním prožíváním se zabývá S. Freud, který koncipuje pět etap podle „erogenních zón“ těla, jež poskytují dítěti v jeho vývoji libost při uspokojování sexuálního pudu.

- I. Orální stadium – 1. rok života,
- II. Anální stadium – 2. a 3. rok života,
- III. Falické stadium – od 3 let věku dítěte,
- IV. Stadium latence – od 5. nebo 6. roku do dospívání,
- V. Genetické stadium – od počátku dospívání (asi od 12 let).

PSYCHOSOCIÁLNÍ VÝVOJOVÁ PERIODIZACE

V této periodizaci se E. H. Erikson zabývá společenskými, kulturními a historickými podmínkami vývoje dítěte a vychází zde z předpokladu určitého psychosociálního konfliktu, který musí řešit jedinec na každém vývojovém stupni.

- I. Základní důvěra proti pocitům nejistoty (asi do 1 roku),
- II. Autonomie proti pocitům studu (asi do 3 let věku),
- III. Iniciativa proti pocitům viny (předškolní věk),

- IV. Snaživost proti pocitům vlastní méněcennosti (mladší školák),
- V. Iniciativa proti pocitům nejistoty o své roli mezi lidmi (dospívání),
- VI. Intimita proti pocitům izolace (mladá dospělost),
- VII. Generativita proti pocitům stagnace (dospělost),
- VIII. Integrita proti strachu ze smrti (stárnutí a stáří).

2.1 OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ

Období dospívání není v literatuře děleno jednotně. Čížková (2005) uvádí následující 3 etapy:

- prepuberta (od 10 do 12 let u děvčat, od 11 do 13,5 roku u chlapců),
- puberta (od 12 do 15 let u děvčat, od 14 do 16 let u chlapců),
- adolescence (od 16 let u děvčat, od 17 let u chlapců).

Jiné členění popisuje Bartko(1976):

- prepuberta (u chlapců mezi 11. -13. rokem, u děvčat mezi 10. -12. rokem), období přípravných změn,
- puberta (u chlapců ve 12. – 15 letech, u děvčat v 11 – 14 letech), období nejrychlejších a nejbouřlivějších změn,
- adolescence (u chlapců v 17 – 19 letech, u děvčat v 16. – 18. roce), období zakončení změn.

Ch.Bühlerová uvádí toto dělení:

- duševní předpuberta od 11 do 13 let,
- puberta od 13 do 17 let,
- adolescence od 17 do 21 – 24let.

Periodizaci z hlediska sociologického rozpracovává P. H. Landis, který mluví o období adolescence a mládí jako o přechodu mezi závislým, neodpovědným věkem dětství a samostatným, odpovědným věkem dospělosti a trvá od 12 do 24 let:

- adolescence od 12 do 15 let,
- mládí od 16 do 19let,
- starší skupina mládí od 20 do 24 let.

Společnost vnímá dospívající mládež ne příliš pozitivně. Sokrates už před více než 2000 lety napsal: „*Dnešní mládež nemá dobré mravy, neuznává žádnou autoritu a nemá úctu před staršími. Dnešní děti jsou tyranové. Nevstanou, když starší člověk překročí práh jejich pokoje, nevládně odpovídají, vyrušují ve společnosti, mlaskají při jídle a tyranizují své vychovatele.*“⁵ Sami si jistě uvědomujeme, že se i o dnešní mládeži mluví s přídavkem zkažená, drzá nebo nevychovaná. Vzдор a konfliktnost dospívající mládeže nejsou tedy podmíněny dobou, ale vyskytují se v každém období dějin. Konflikty s okolím, kritičnost a netolerantnost jsou typické právě pro období dospívání.

Dospívání je obecně považováno za nejbouřlivější a nejdramatičtější období lidského života. Dochází při něm k mnoha psychickým i fyzickým změnám a na jeho konci se z dospívajícího stává dospělý. V období dospívání se projevuje rozdílná rychlost vývoje jak mezi dívkami a chlapci, tak také u téhož pohlaví. U dívek se projevují tyto vývojové změny dříve než u chlapců a i u téhož pohlaví nastupují tyto změny velmi individuálně. Je běžné, že ve třídě stejně starých dětí můžeme pozorovat rozdílnost v tělesných proporcích i psychické vyspělosti (Čížková, 2005). V současné době výsledky antropometrických výzkumů poukazují na zrychlení celkového růstu včetně pohlavního vývoje. Kromě akcelerace ve vývoji růstu a hmotnosti dětí dochází ke zrychlení pohlavního vývoje v posledních dvou generacích asi o jeden až tři roky. Příčiny nejsou známy, předpokládá se vliv bohatší a různorodější stravy a změna životních podmínek (především vysoké tempo současného života).

Dospívající se musejí vypořádat nejen s tělesnými a psychickými změnami, ale společnost na ně klade i řadu nároků - očekává se od nich podřízení se normám chování, získání nezávislosti na rodičích, volba budoucího povolání, přizpůsobení se vrstevníkům, vytváření heterogenních či homogenních vztahů nebo formování si vlastní životní filozofie a hodnot.

Údaje Českého statistického úřadu uvádí k 31.12.2008 celkem 850 324 dospívajících obyvatel ve věku 10 -17 let žijících v ČR⁶.

---

⁵ Bartko, D. *Moderní psychohygienu*. Praha : Orbis, 1976, s. 143.

⁶ Složení obyvatelstva podle pohlaví a věkových skupin v roce 2008. In *Statistická ročenka České republiky 2009* [online]. Praha : Český statistický úřad, 2009 [cit. 2010-06-20]. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/kapitola/0001-09-2009-0400>.

2.1.1 BIOLOGICKÉ A FYZIOLOGICKÉ ZMĚNY

Změny v této oblasti jsou velmi patrné zvláště proto, neboť k nim dochází po relativně klidném vývojovém období mladšího školáka. V. Labáth (2001) poukazuje zejména na zřetelný tělesný růst, zvyšování tělesné hmotnosti a síly. V důsledku rychlého růstu dochází k disproporcím ve stavbě těla, protože končetiny rostou rychleji než jiné části těla. To způsobuje nedostatečnou pohybovou koordinaci až nešikovnost, kvůli které pociťují někteří dospívající pocit méněcennosti a nespokojenost se sebou samým. V období puberty však tento růstový sprint ustává a rozvíjí se především psychické funkce.

V dospívání dochází ke změnám v obličeji, který již získal svou podobu, ale stále se dotváří – spodní čelist se rozšiřuje a mohutní, rýsuje se brada, zvyšuje se čelo, na němž se mohou objevit vrásky, a vpadají tváře. Zvláště u chlapců mizí dětská jemnost a začínají se objevovat první vousy. U obou pohlaví se objevuje akné, které k tomuto období neodmyslitelně patří. Barva vlasů získává svůj definitivní barevný tón.

Celkový anatomický růst je spjat s masivními změnami v činnosti žláz s vnitřní sekrecí, která podmiňuje rozvoj všech tělesných znaků charakteristických pro dospělého jedince. Období puberty je spojeno s pohlavním dozráváním, na jehož konci stojí biologicky zralý dospělý člověk schopný sexuální reprodukce. Během tohoto období dochází k produkci pohlavních hormonů, objevují se primární (pohlavní orgány), sekundární (ochlupení), terciární (tvar těla, pocení, hlas) a kvartální pohlavní znaky (zájmy, komunikační schéma) (Labáth, 2005). Biologicky je toto období završeno první menstruací u dívek, u chlapců pak prvními ranními polucemi (Čížková, 2005). Biologické změny jsou patrné ve všech tělesných systémech – osifikují se kosti, dozrává kostra a svalstvo, mění se krevní oběh, dozrává dýchací a trávicí systém.

Konec dospívání je charakteristický celkovým upevňováním a dokončováním růstu, stabilizací fyziologických měř, utvářením definitivní podoby, konečným sladěním všech tvarů. V. Příhoda dodává: „*Postpubescence je tedy po anatomické a*

*fyziologické stránce obdobím nikoli již organické přestavby, jakým byla pubescence, nýbrž dobudování a postupného zesilování.*⁷

2.1.2 PSYCHICKÉ ZMĚNY

Změny v oblasti fyzické, jakými jsou růst postavy, nabývání svalové síly, objevení se druhotných pohlavních znaků a rozvoj dalších schopností zvyšují u mladých lidí vědomí vlastní hodnoty a podněcují touhu stát se dospělým a samostatným v oblasti pracovní, společenské i sexuální.

V období dospívání jsou již zcela vyvinuty analyzátoři a svou pozornost upínají na sluchové rytmy, které se uplatňují v tanci, jemuž se mládež s oblibou věnuje. Dochází k jemnému čichovému rozlišování, tříbí se zraková orientace – díky větší diferenciaci dojmů, porozumění tvarové a barevné harmonii, rozvržení světla a stínu je člověku umožněn vyšší estetický zážitek.

V oblasti kognitivního vývoje je pro toto období dle Čížkové (2005) charakteristické zdokonalování logického myšlení a logické paměti, rozvíjí se abstraktní myšlení, začíná se uplatňovat vlastní vůle, snaha po seberealizaci, osobní nezávislosti a emancipaci. Vůči dospělým často vystupují kriticky a zpochybňují jejich autoritu.

V citové oblasti se objevuje výbušné chování, citová labilita (city náhle vznikají, jsou prudké, krátkodobé a rychle je střídá jiný cit), zvyšuje se citová reaktivita, objevuje se vnitřní nejistota, úzkost, jedinec nerozumí vlastním pocitům. Rozšiřuje se spektrum citového prožívání o podněty eroticko-sexuální, sociální a estetické. V období puberty se objevují sociální city při navazování sociálních vztahů, uvolňování citové vázanosti k rodičům a upevňují se vztahy s kamarády a v této době dochází také ke vzájemnému sblížení (první zamilování). Labilita pozornosti typická pro pubescenci v období postpubescence ustupuje trvalé koncentraci, dospívající již setrvá u práce a umí řešit s ní spojené komplikace a problémy.

Asociační činnost se vyznačuje bohatostí, tvořivostí a svobodou. Dospívající se rádi zabývají literárním tvořením, které se opírá o prožitou skutečnost.

---

⁷ Příhoda, V. *Ontogeneze lidské psychiky. II.* Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1967, s. 32.

2.1.3 SOCIÁLNÍ ZMĚNY

Dospívající prožívají nejintenzivněji vztahy k vrstevníkům, což vyplývá z jejich snahy o emancipaci a odpoutání se od citové závislosti na rodičích a vytvoření si vlastních, nových citových a sociálních vazeb. Zakládají si party, s jejichž názory se mnohdy zpravidla zcela ztotožňují a někdy nemají odvahu odejít z těchto skupin ani tehdy, když s její činností nesouhlasí. Dospívajícím chybí zkušenost s vytvářením a citovým prožíváním nových hodnotných interpersonálních vztahů, které se učí právě v těchto neformálních vrstevnických skupinách. Vše je směřováno k osamostatnění se a ke stabilizaci své nezávislosti. Tyto skupiny většinou opouští v období konce adolescence, kdy si začínají uvědomovat vlastní identitu.

Vztahy k rodičům a dospělým se postupně uvolňují a přecházejí od citové, existenční a sociální závislosti k partnerskému vztahu. I.S.Kon říká toto: „... *avšak adolescent nemůže vyspět, nepřetrhne-li pupeční šňůru emocionální závislosti na rodičích a nepřenes-li své vztahy k nim do nového, mnohem složitějšího systému emocionálních zákonitostí, jehož jádrem nejsou rodiče, ale on sám.*“⁸ I přes členství v partách, kde si snaží dospívající budovat určité uznání, sociální pozici, dodržovat normy a být loajální, potřebují udržet přiměřené vztahy s rodiči a dospělými. Často dochází v tomto směru k ambivalentním a protichůdným tendencím, které jsou bolestivě prožívány. Konflikty s dospělými vznikají z potřeby stát v opozici a projevit vlastní názor. I od part se v období adolescence začíná člověk odpoutávat a zaměřuje se více na sebe. Hodnotí se, pozoruje, uvědomuje si vlastní pocity, formuje si své hodnoty, utváří si vztahy, uvažuje o zkušenostech a smyslu života, vytváří si osobní identitu. Je schopný činit kvalifikovaná rozhodnutí a osobní volby, určit si životní plány a vytyčit osobní cíle. Pro dospívajícího je důležité, co chce sám, neakceptuje vedení od jiných. V adolescenci se vztah s rodiči uklidňuje, dospívající si prosadil svá práva a získal určitou svobodu, avšak jeho hodnocení je stále kritické. Vnímá citlivě chování rodičů, špatně nese rodičovské hádky a rád mluví s dospělými o svých problémech a názorech, chce být vyslyšen v rodinných záležitostech.

Vztahy k opačnému pohlaví získávají erotickou podobu a jsou stále častější. Dospívající se snadno zamiluje, na svého partnera se citově váže a silně si ho

---

⁸ Kon, I. S. *Kapitoly z psychologie dospívání*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1986, s. 74.

idealizuje. Tyto vztahy netrvalí dlouho a bývají rychle vystřídány novým vzplanutím. V této oblasti jsou dospívající nejistí, mohou se objevovat komplexy a citové problémy. V současné době je sexuální připravenost stanovena na věk zhruba 10-15let, ale člověk ještě není připraven z hlediska psychologické a sociální nezralosti. V období adolescence člověk často prožívá svůj první sexuální styk. V. Labáth (2001) upozorňuje na to, že pro dospívajícího je složitě orientovat se ve vlastní sexualitě, neboť společnost v tomto věku požaduje sexuální ovládnutí na jedné straně a na straně druhé se objevují liberální přístupy společnosti v komerčním předkládání sexuality. K tomuto tématu se vztahuje nedostatečná informovanost a také se stále objevují společenské předsudky.

Všechny tyto změny nastávají v relativně krátkém čase a dospívající má často obtíže při jejich vnitřním zpracování a integraci do představ o vlastním já. „...dospívající bolestně přežívá svou nešikovnost v mezilidských vztazích, svou „nedokončenost“, nedokonalost, nejistotu a nespokojenost se sebou samým, zvláště tehdy, když mu to dospělé autority neustále dávají velmi silně pocítit svou kritikou, hodnocením, očekáváním a nároky.“⁹

Všechny tyto zkušenosti, konflikty, výhry i prohry, které mladý člověk prodělá v dospívání, ho připraví na další životní etapu – dospělost.

2.2 OBDOBÍ DOSPĚLOSTI

Pojem dospělost se využívá v obecné mluvě velmi hojně, avšak jeho význam je spíše obrysový. Jak uvádí V. Příhoda (1967), je nutné si přesně vymezit jeho obsah a rozsah. Podstatnými znaky pojmu dospělost je:

1. dosažení konečné velikosti živočicha,
2. dosažení plné síly pro vykonávání životních činností,
3. taková zkušenost, aby mohl živočich vykonávat samostatně základní funkce a úkoly.

Pojem dospělost vysvětluje encyklopedie takto: „Stav jakéhokoli zralého organismu, ale obvykle referuje na člověka, který už není dále dítě nebo nezletilec a

---

⁹ Labáth, V. a spol. *Riziková mládež*. Praha : Sociologické nakladatelství, 2001, s. 18.

stává se ženou nebo mužem. Dospělost též přeneseně značí status, kdy lidé myslí víc racionálně nebo více konzervativně. Některé studie naznačují, že přechod do dospělosti zahrnuje emocionální strukturaci procesu odmítání. V tomto procesu je nutné vyrovnat se s vlastním chováním (zvláště v nepříjemných situacích) a též s chováním jiných.“¹⁰

Z hlediska antropologie uvádím ještě jednu definici, kterou přináší antropologický slovník a vymezuje zde rozdíl v biologické a sociální dospělosti: „*Označení reprodukční, respektive biologické dospělosti primátů v případě, že samice jsou schopny být oplozeny a donosit plod a samci produkují životaschopné spermie. Velmi důležitá je však sociální dospělost, která u samic většinou nastává jen o něco později než dospělost reprodukční, u samců je tento posun mnohem výraznější a může být spojen se značnými morfologickými změnami. U obou pohlaví je prokázán výrazný vliv steroidních hormonů, zejména glukokortikoidů a pohlavních hormonů.*

Sociální dospělosti dosahuje jedinec až v případě získání sociálního statutu dospělého jedince a nezbytného zařazení v sociální hierarchii. V této fázi reprodukce je tvorba pohlavních buněk pravidelná a kvalitní. U člověka bývá tento přechod do skupiny sociálně dospělých potvrzován různými rituály dospělosti (iniciace). (Václav Vančata, Marina Vančatová)“¹¹

Biologická a sociální dospělost není tentýž pojem. Dle V. Čechové (1999) je dospělost charakterizována dosažením určité úrovně osobní i společenské odpovědnosti. Dospělostí po stránce biologické se člověk stává v okamžiku dozrání organismu, kdežto dospělost sociální bývá dosažena až získáním sociálního statutu dospělého člověka. Tyto události nemusejí proběhnout v jeden okamžik, v dnešní době nastupuje dříve biologická dospělost.

O období dospělosti se často mluví jako o etapě tělesné zralosti člověka, fyzický růst je zakončen, jeho síla je na vrcholu, je završen srůst kostí a osifikace, chrup je plně vyvinut, má svou konečnou podobu, cítí se subjektivně nejlépe, je samostatný, citově vyrovnaný, využívá své dřívější zkušenosti, dokáže řešit složitější situace.

---

¹⁰ *Wikipedia : Otevřená encyklopedie* [online]. 2010 [cit. 2010-05-31]. Dospělost. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Dosp%C4%9Blost>>.

¹¹ MALINA, Jaroslav, et al. *Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity : Antropologický slovník* [online]. 2009 [cit. 2010-05-11]. Dospělost. Dostupné z WWW: <<http://is.muni.cz/do/1431/UAntrBiol/el/antropos/slovník.html>>.

Obyčejně si v tomto období zakládá vlastní rodinu a osamostatňuje se od rodičů. Z dospívajícího se stává mladý muž nebo mladá žena.

Periodizace tohoto období není jednotná, v literatuře se objevují různě dlouhé etapy. Nakonečný uvádí toto členění:

- mladší dospělost (od 19 do 30let)
- střední dospělost (do 45let)
- starší dospělost (do 60let)

V. Příhoda užívá pro 20. až 30. rok života pojem mecitma.

Období puberty bylo charakteristické svým bouřlivým průběhem, dospělost se vyznačuje spíše stabilizací. Ale i dospělý člověk prochází řadou změn, zejména mezi 20. a 30. rokem pokračuje velmi pozvolný růst tkání a vzestupný vývoj. Už v tomto období se začínají projevovat involuční změny, které se prohlubují ve stáří.

V ČR žilo ke dni 31.12.2008 celkem 1 805 648 dospělých osob ve věku 19 – 30 let.¹²

2.2.1 BIOLOGICKÉ A FYZIOLOGICKÉ ZMĚNY

Růst se zastavuje zhruba v 18 letech, ale stále dochází k nabývání na váze, neboť dospělí lidé přijímají stejné množství potravy jako v době, kdy docházelo k růstu postavy. Tento hmotnostní nárůst ustává až kolem 50. roku, kdy přestávají přibývat tukové polštářky.

Počet kostí se ustálil ve 20. roce života, ale až do 25 let se může objevit růst zubů moudrosti. Váha kostí je největší v 35. roce, svalová síla roste nerovnoměrně pro různé svalové skupiny. Štítná žláza snižuje až do 25 let svou činnost, poté nastupuje období mírné činnosti.

Hormonální změny jsou patrné jak u žen, tak u mužů. Vylučování androgenů je na vrcholu v době od 20 do 29 let, poté ho u obou pohlaví ubývá. Vylučování ženských

---

¹² Složení obyvatelstva podle pohlaví a věkových skupin v roce 2008. In *Statistická ročenka České republiky 2009* [online]. Praha : Český statistický úřad, 2009 [cit. 2010-06-20]. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/kapitola/0001-09-2009-0400>.

hormonů estrogenů je nejhojnější mezi 17. a 29. rokem. Tyto hormonální pochody mají vliv na sexualitu – reprodukční síly jsou největší ve 20 letech, poté se umírňují.

Jak bylo uvedeno výše, v období mladší a ještě i v době střední dospělosti je fyzický stav velmi dobrý, stejně tak i pracovní výkonnost dosahuje vysoké úrovně, člověk je aktivní, schopný se stále učit a rozvíjet se.

Postupem času dochází k involučním změnám, které se objevují kolem 30. roku života, jak uvádí Příhoda (1967). Jejich projevem je snižování tělesné výšky, změny hmotnosti, úbytek rychlosti, objevuje se vypadávání vlasů a dochází i k sluchové a zrakové involuci. U žen se po 45. roce objevuje klimakterium, ale hormonální změny můžeme pozorovat i u mužů. Dochází ke zpomalení intelektové činnosti a celkovému motorickému klidu. Stabilizace přichází kolem 60. roku, kdy z většiny žen a mužů vyzraňuje životní moudrost a klid.

2.2.2 PSYCHICKÉ ZMĚNY

Již v době mecitma dle Příhody dochází k prvním involučním změnám v oblasti smyslových orgánů. Po 20. roce se zmenšuje pružnost čočky, postupně ubývá sluchu pro vysoké tóny, hmatové jevy ubývají na intenzitě. Oproti tomu se však zesiluje analyzační činnost čidel, díky čemuž se rozšiřuje orientace dospělých lidí v časoprostoru, člověk je lépe schopen vnímat drobné změny.

Oblast myšlení opouští strohý abstraktní charakter typický pro dospívání, nastupuje plná zralost souzení opírající se o zkušenost. Ustupuje záliba ve snění a dochází k reálnému pohledu na svět.

V citovém životě dochází k větší harmonizaci, umírněnosti a stálosti, nastupuje větší rozvaha a nejvyšší stupeň sebeovládání.

V tomto období jsou podstatné změny ve vnímání, u člověka se objevuje vyšší sebedůvěra a iniciativnost, usiluje o významnější postavení v profesním životě, dosahuje citové stability, je plný elánu, prosazuje své názory. Dochází ke zpomalení intelektové činnosti v období kolem 45let, zklidňuje se rychlost řeči, pohyby jsou vláčnější a úspornější. Vrchol rozumové činnosti je spojen s obdobím střední

dospělosti. Pozdní dospělost je spjata především s odchodem do penze a s příchodem třetí generace. U dospělých se mohou objevit úzkostné stavy a člověk je méně odolný zátěží.

2.2.3 SOCIÁLNÍ ZMĚNY

Citový život má vliv na sociální chování. Vznik nových citů se pojí k potřebě sexuální a rodičovské. Příhoda uvádí, že u žen po 25. roce stoupá sexuální a mateřská neukojenost, která se může projevat nervozitou či podrážděností. (Příhoda, 1967, s.153).

Dospělí lidé si díky rozvoji svých zájmů, pracovních příležitostí a denního styku mohou vybírat nový okruh blízkých lidí. S tím souvisí ústup postpubertální introverze a nástup extrovertnějšího zaměření. Společenský styk procvičuje jednání s lidmi, zbavuje ostychu a nemotornosti a zdokonaluje řeč. Styk s lidmi vede k obratnějšímu společenskému taktu.

Velkou úlohu v době dospělosti hraje rodina. V mladší dospělosti lidé zpravidla odcházejí od rodičů a zakládají si vlastní rodiny. Čížková (2005) popisuje ideální rodinu jako málo konfliktní domov, do něhož se rádi vrací a v němž jsou všichni členové milovaní.

Sexuální život je v době mladší a střední dospělosti na vrcholu. Involuční změny přicházející v období pozdní dospělosti způsobují pokles sexuální aktivity. Kromě intimního prostředí rodiny je pro dospělého důležité i pracovní prostředí, v němž se díky své iniciativě snaží prosadit. V pozdní dospělosti člověk upřednostňuje klid a uzavřenější život.

3 OBECNÁ CHARAKTERISTIKA RITUÁLU

Člověk v průběhu života prochází situacemi, které prověřují jeho připravenost na postup do dalšího vývojového stadia nebo sociálního postavení. Tyto situace můžeme nazývat mezníky, obřady nebo rituály.¹³ Celý život nás provázejí určité rituály, například křest, narozeniny, svatba, rozvod a další. Thomas Moore uvádí příklad jedné z iniciačních rituálů svých potomků: „*Ve Waldorfské škole, kterou navštěvují mé děti, každý školní rok začíná Obřadem růží. Odcházející osmáci jednotlivě představí nové prvňáčky a podají jim květiny, čímž symbolicky zhmotní spojení mezi začátkem a koncem. Rituál je jednoduchý, ale mocný a rodiče se vždy snaží být u toho.*“¹⁴

Pojem rituál pochází z latinského slova ritus a znamená posvátný řád, obřad, zvyk, obyčej. Jeho funkcí je vnášet do života určitý řád, uvědomit si změnu, společně ji prožít, má nám usnadnit adaptaci na příchod něčeho nového nebo naopak ztrátu něčeho starého, pomoci něco přivítat nebo se s něčím rozloučit. F.Bowie (2008) uvádí jako další funkce zprostředkovat a vyjádřit city, vyvolávat změny, obnovovat soulad a harmonii, korigovat a prosazovat způsoby chování, mohou mít i léčivou úlohu, dají se používat k udržení životních sil a úrodnosti půdy, zajišťovat dobré vztahy se světem nadpřirozených bytostí. J.Copans dokonce tvrdí, že „*rituál je tedy v jistém smyslu mluvou.*“¹⁵

Dnešní doba si tento pojem spojuje s něčím minulým, avšak málokdo si uvědomuje, že rituály tu jsou dnes stejně tak jako kdysi, neboť nezanikají, pouze se přeměňují. Nyní si představíme, jak se rituály a jejich význam pro člověka v průběhu času transformovaly.

3.1 RITUÁLY V MINULOSTI

Od pravěku měly rituály velký význam a lidé je vnímali zcela jinak než dnes. Díky nim se řídil život při nejrůznějších příležitostech, např. narození dítěte, přechod z dětství do dospělosti, svatební obřady, pohřební obřady atd. Existovalo

---

¹³ Kulhánek, Z. *Psychologie*. Dostupné z <http://psychologie.doktorka.cz/ritualy-jako-mezniky-adolescenci>.

¹⁴ Moore, T. *Temné noci duše*. Praha : Portál, 2009, s. 55-56.

¹⁵ Copans, J. *Základy antropologie a etnologie*. Praha : Portál, 2001, s. 79.

mnoho obřadů, které se pojili k uctívání bohů a dalších nadpřirozených bytostí nebo zvířat, společné rituály nabízely podporu a vedení. Neméně známé jsou i rituály sloužící k obstarávání potravy. Všechny tyto události hrály v životě skupiny velmi důležitou roli. Iniciátoři i zasvěcování si byli plně vědomi duchovního kontextu i sociálních důsledků při vykonávání zasvěcovacích rituálů. T.Moore uvádí například dramatický rituál, při němž mohli být hoch a dívka např. pohřbeni do země a museli prolézt tunelem ven, chodit poslepu či broukat jako děti, aby symbolicky znázornili zrození do vyšší fáze.

Duchovno a nadpřirozeno obecně hrálo v životě lidí zásadní roli. Studium přírodních národů se zabývá L. Lévy – Bruhl, který ve svém díle vysvětluje důležitost mystiky: *„Naše každodenní činnost – včetně svých téměř bezvýznamných prvků – předpokládá klidnou, naprostou důvěru v neměnnost zákonů přírody. Zcela odlišné stanovisko však zaujímá primitiv. Příroda, v níž žije, se mu jeví úplně jinak. Všechny předměty i bytosti v ní jsou součástí systému mystických participací a inkluzí a těmi je dána její struktura i řád. Právě ty ihned upoutají primitivovu pozornost a pouze ony si ji dokáží udržet. Jestliže ho nějaký jev zaujme, neomezí se na pouhé pasivní a reakce prosté pozorování, ale okamžitě, jako kdyby to byl jakýsi „duševní reflex“, pomyslí na nějakou skrytou, neviditelnou sílu, jejímž projevem daný jev je.“¹⁶*

O důležitosti nadpřirozena v životě přírodních národů pojednává i M. Eliade: *„V tradičních společnostech však na rozdíl od společnosti moderní jsou všechny inovace přijímány do určité míry jako „zjevení“, která mají nadlidský původ. Věci nebo zbraně, které si kultury přivlastňovaly, chování a instituce, jež se napodobovaly, mýty a víry, které byly asimilovány, se považovaly za skutečnosti naplněné magickou a náboženskou mocí: a to byl také důvod, proč stálo za to si jich všimnout a namáhat se s jejich osvojením.“¹⁷*

Vysokého postavení v archaické společnosti zaujímal šaman, který tvořil určitý most mezi nebem a zemí. Díky němu se v těchto společenstvích udržovaly kmenové tradice. Mnohé obřady a rituály měly vliv na náboženská učení a některé z nich se

---

¹⁶ Lévy-Bruhl, L. *Myšlení člověka primitivního*. Praha : Argo, 1999, s. 21.

¹⁷ Eliade, M. *Iniciace, rituály, tajné společnosti : mystická zrození*. Brno : Computer Press, 2004, s. 6.

odrážejí i v životě současné společnosti. Doposud významnou roli hrají u přírodních národů rituály iniciační¹⁸.

3.2 RITUÁLY V SOUČASNOSTI

Rituály v dnešní době nemají takovou váhu jako v minulosti. Podle T. Moorea (2009) model vývoje lidského života počítá s pokrokem, ale už nepočítá se základními proměnami bytí. Lidé předpokládají, že se se změnami tak nějak vyrovnají nebo jim pomůže terapie. Holger Kalweit ve svém díle cituje indiánského šamana Lamea Deera, který k dnešní situaci říká: *„Jenom lidské bytosti dospěly do bodu, kde již nevědí, proč žijí. Neumí používat svůj mozek a ztratily tajnou moudrost svého těla, svých smyslů a svých snů. Nepoužívají ducha, jenž byl dán každé z nich. Nejsou si už toho vědomy, a tak klopýtají na cestě do nicoty – po asfaltové dálnici, kterou si sami urovnali a uválcovali, aby se rychleji dostali k obrovské díře, která je na konci všechny pohltí. Je to rychlá, pohodlná superdálnice – vím, kam vede. Viděl jsem to. Byl jsem tam již ve svých vizích a běhá mi mráz po zádech, když na to pomyslím.“*¹⁹

Ze světa postupně mizí přírodní národy a s nimi i jejich kultura, společnost se neustále proměňuje a upouští od dřívějších hodnot, které jsou pro mladou generaci již nefunkční. *„Mladí lidé usilují o jiný způsob života, takový, s nímž se setkávají prostřednictvím médií a který provokuje jejich představivost o šťastném životě. Mediální svět se svými lákadly a falešnými výpověďmi o skutečnosti vytváří virtuální realitu, která je mnohem magičtější a přitažlivější než těžký život v přírodě, v lesích, kde je člověk tlačěn k pokoře a častému odříkání. Ztráta kořenů, k níž odmítnutí tradice zákonitě vede, graduje v tíhnutí k alkoholu a duchovní a tělesné destrukci mimo jakýkoliv systém: k duševnímu živoření.“*²⁰

H. Kalweit vidí možnost spojení s původními tradicemi našich předků prostřednictvím šamanů a metaracionální náboženské sféry. *„Zdá se, že premisy přírodních věd stejně jako naše etické představy hodnot selhávají, jejich těsně sláтанé roucho praská ve švech a trhlinami objektivistického univerza probleskují*

---

¹⁸ Portál [online]. c2005-2010 [cit. 2010-04-22]. Rituály, protokoly, hry a role. Dostupné z WWW: <http://www.portal.cz/scripts/detail.php?id=3399>.

¹⁹ Kalweit, H. *Svět šamanů a vnitřní vesmír*. Praha : Eminent, 2005, s. 14.

²⁰ Tamtéž, s. 244.

šamanské zkušenosti s vědomím, jimž se věda musí věnovat, nechce-li se čím dál více odcizovat novým skutečnostem. Nejtemnější oblasti lidského ducha jsou nyní objasňovány, primitivně-prapůvodní je povyšováno na pokrokové a moderní a světci, šamani a jogínové se stávají žalobci západní mentality. Co jsme dosud označovali jako zaostalé a naivní, představuje dnes výzvu našemu dalšímu kulturnímu vývoji; nezačleníme-li ono tak dlouho vytěsňované do našeho duchovního postoje, zvětší se stín, který se osudově vznáší nad mechanistickým životním stylem.“²¹

Dnešními rituály mohou být odchod ze školy, sňatek, maturita, rodičovství, rozvod, nečekaná deprese, výročí, slavnostní večeře, změna zaměstnání, strach ze smrti stejně jako pohřeb. T. Moore dále uvádí, že důležité je uvědomit si důležitost těchto přechodových rituálů a projít iniciací.

3.3 TYPOLOGIE RITUÁLŮ

Tématem rituálů a rituálního jednání se zabývala v posledních více než stech letech řada etnologů, antropologů a badatelů z dalších oborů. Toto téma se často dává do souvislosti s mýty, mytologiemi, náboženstvím a vznikem lidské kultury. Mezi první výzkumníky zabývající se rituály patří J. G. Frazer (1890), který sestavil výklad rituálů pojednávající zejména o koloběhu narození a smrti nebo obětování. Francouzský etnolog Arnold Van Gennep (1873 – 1957) vydal počátkem 20. století dílo, v němž se podrobně věnuje líčení jednotlivých rituálů. Popisuje rituály jako součást přechodů mezi jednotlivými fázemi lidského života. Zakladatel psychoanalýzy Sigmund Freud se věnoval výkladu rituálních obřadů ve dvou rovinách – náboženského a s koncepcí vzniku a povahy veškeré kultury. Francouzský historik René Girard pojednává o rituálech s ústředním motivem obětování a násilí. Skotský antropolog Victor Turner pojí rituály se sociálními cykly. Sociobiolog Edward O. Wilson vidí v rituálech zprostředkovatele genetické výhody a klade důraz na kontinuitu vývoje člověka v souvislosti s vývojem primátů a dalších savců. (Keller, 2009).

V díle F. Bowie zabývající se rituálním jednáním se můžeme setkat s dělením rituálů dle Bellové:

---

²¹ Kalweit, H. *Svět šamanů a vnitřní vesmír*. Praha : Eminent, 2005, s. 14.

1. Přejchodové rituály při obřadech spjatých s „klíčovým okamžikem života“,
2. Kalendářní a vzpomínkové obřady,
3. Obřady výměny a společenství,
4. Obřady působení trýzně,
5. Postní obřady, půst a slavnosti,
6. Politické rituály.

Arnold Van Gennep (1997) ve své klasifikaci nejprve odděluje svět profánní (laická společnost) a svět posvátný (náboženská společnost). Lidský život se podle něj skládá ze sledu určitých etap – narození, sociální dospívání, sňatek, otcovství, třídní postup, specializace zaměstnání, smrt – jejichž začátky i konce tvoří celky téhož rázu. Dále vidí závislost lidské společnosti na přírodě a vesmíru, neboť obě jsou podřízeny určitým rytmům, které ovlivňují lidský život. Díky tomu rozděluje:

1. lidské přechodové rituály
2. obřady vztahující se ke kosmickým přechodům:
  - a. od jednoho měsíce ke druhému (např. obřady úplňku)
  - b. od jednoho ročního období ke druhému (např. slunovraty, rovnodennosti)
  - c. od jednoho roku k druhému (např. Nový rok)

4 PŘECHODOVÉ RITUÁLY

Definice přechodového rituálu z díla J. Skupnika zní: „*Sociální interakce indikující transformaci (změnu či přechod) prostoru, času či sociálního statusu; taková transformace (změna či přechod) se vyznačuje jasně definovaným souborem práv a povinností jednotlivce vůči ostatním členům společenství a naopak; přechodové rituály provázejí důležité události v životě člověka a vyznačují důležité změny, jako je např. narození, dospělost (tzv. iniciační rituály), uzavření manželství či smrt (pohřební rituály).*“²²

Při těchto rituálech dochází ke změně sociálního statusu jedince – z dívek se stávají ženy, z chlapců muži, ze studentů absolventi, z partnerských párů manželské páry, z branců vojáci atd.

Arnold Van Gennep (1997) chápal přechodové rituály mnohem širě jako všeobecný strukturující prostředek v lidských společnostech a zahrnoval do nich sezonní slavnosti, územní rituály, oběť, pouť a vlastně každé náboženské nebo světské chování, které obsahovalo fázi odloučení, pomezí a přijetí. Poukazoval na to, že život probíhá nerovnoměrným tempem a že lidskou zkušenost tvoří etapy a kritické okamžiky v životě, jako je narození, puberta, manželství, porod, smrt.

Van Gennep rozlišuje 3 na sebe navazující fáze přechodových rituálů:

1. rituály preliminární (odluky – např. v pohřebních obřadech)
2. rituály liminární (prahové – např. při těhotenství, zasnubách, iniciaci)
3. rituály postliminární (sloučení – např. ve svatebních obřadech)

V preliminární fázi dochází k symbolickému chování, které představuje vytržení jedince nebo skupiny z dřívějšího pevného místa ve společenské struktuře nebo ze souboru kulturních postavení či z obou. Během liminárního období jsou vlastnosti jedince nejasné, neboť prochází kulturní strukturou, která nenese žádné vlastnosti minulého ani budoucího stavu. V poslední postliminární fázi je tento přechod dokončen.

---

²² SKUPNIK, J. *Panoráma antropologie : Kultury sexuality: Západ a ženská obřízka. Kulturně antropologická perspektiva.* Brno : Nadace Universitas v Brně, Akademické nakladatelství CERM v Brně, Masarykova univerzita, 2007, s. 53.

Na dílo A. Van Gennepa navazuje V. Turner (2004), který dále rozpracovává teorii liminarit a *communitas*. Definuje liminární bytost, která není ani tady, ani tam, nacházející se mezi postaveními určenými a uspořádanými zákony, zvyklostmi, obřady. Liminarita je často připodobňována ke smrti, k temnotě nebo k zatmění Slunce či Měsíce. Toto období považoval za důležité nejen pro rituál, ale i pro společnost. V této souvislosti vyslovil teorii o dvou modalitách sociální zkušenosti. První je struktura, která popisuje společnost jako diferenciovaný a hierarchický systém. Druhou je komunita, která je charakteristická nestrukturovaností a relativní nediferenciovanou jednotou vzájemně si rovných jednotlivců.

„Přechodový rituál přináší změnu v tom, jak vnímáme sebe a svou realitu. Proměna může trvat jeden den, nebo může probíhat pomalu a těžce celý život.“²³

4.1 INICIAČNÍ RITUÁLY

Iniciační rituály mají svůj původ v latinském *initium* (počátek, původ) a provádí se u příležitosti uvedení jedince do nového společenského postavení.

„Obecně se rozumí iniciací souhrn rituálů a ústních naučení, po kterých následuje zásadní změna náboženského a sociálního statusu osoby, která iniciaci podstupuje. Pokud tento akt vyjádříme filozoficky, tak iniciace je rovna ontologické změně existenciálního režimu. Na konci svých zkoušek se neofyt těší jinému způsobu existence, než jaký měl před iniciací: stal se někým jiným. Z rozmanitých kategorií iniciace je zvláště důležitá iniciace v pubertě, a to proto, abychom pochopili nmoderního člověka. Tam, kde existují rituály přechodu, jsou všichni mladí z kmene povinni jimi projít. Pro to, aby byl adolescent přijat mezi dospělé, musí čelit řadě iniciačních zkoušek: a díky těmto rituálům a zjevením, které obsahují, bude uznán jako odpovědný člen společnosti. Iniciace uvádí nového člena zároveň do lidského společenství i do světa duchovních hodnot. Učí se chování, praktiky a instituce dospělých, ale i mýty a posvátné tradice kmene, jména bohů a historii jejich děl, učí se především mystickým vztahům, které existují mezi kmenem a nadpřirozenými bytostmi, těm vztahům, jež byly ustanoveny na počátku času.“²⁴

---

²³ Moore, T. *Temné noci duše: průvodce na cestě těžkými životními zkouškami*. Praha : Portál, 2009, s. 50.

²⁴ Eliade, M. *Iniciace, rituály, tajné společnosti : mystická zrození*. Brno : Computer Press, 2004, s. 4.

T.Moore se domnívá, že iniciace může člověka zbavit kultivované osobnosti, kterou získal výchovou, nebo ho může přivést do stavu divokosti, který mu umožní začít znovu či na jiné úrovni. Dospívající se mohou jevit, jako by lidi kolem ignorovali. Procházejí však jednou z nejdelších a nejpodstatnějších přechodů, jaké kdy zažijí. I když si to sami ani neuvědomují, jejich rodiny vědí, jakým přechodem procházejí a měly by jim na cestě od dětství do dospělosti poskytnout potřebný prostor.

Iniciační rituály jsou typické zejména pro některé přírodní národy a náboženské komunity. Například v judaismu se setkáváme s pojmem bar micva (syn příkázání), který představuje věk náboženské odpovědnosti u mužů a od tohoto okamžiku se od nich očekává plná odpovědnost za své náboženské chování. Na znamení plnoletosti čtou chlapi z Tóry a otcové pronášejí požehnání na oslavu jejich přechodu do dospělosti. Dívky se stávají dospělými ve věku 12let a jednoho dne. Bývají zasvěceny do otázek vedení bezchybného domova, do tradičních předpisů týkajících se menstruační čistoty a jsou seznámeny s některými náboženskými texty. V některých liberálnějších společnostech se můžeme setkat s obřady bat micva (dcera příkázání) (Fishbane, 1996, s.128).

„Jasný a oslavovaný „průchod do dospělosti“ má přinejmenším dva významy. Jednak mění vnější společenský status jednotlivce a vede ke komunitní či společenské akceptaci člověka jako plnohodnotného člena komunity a dále má i výchovný a sebevýchovný efekt. Zasvěcovací zvyky jsou samy o sobě často „zkouškou charakteru“, promítá se v nich národní povaha, společenské cíle dané tradicí a základní etické principy společenského života.“²⁵

Přijetím nového statusu se člověk stává odpovědnějším, přijímá závazky spojené s novou rolí, dochází ke stabilizaci sebehodnocení a sebeúcty.

Zejména ve druhé polovině 20. století je dosažení statusu dospělého velmi mlhavé, a to zejména v důsledku významných faktorů, které tento přechod z dětství do dospělosti činí nejasným. Jedná se zejména o tyto faktory (Macek, 1999, s.120):

- vysoká mobilita obyvatelstva,
- hodnotová a názorová pluralita,

---

²⁵ Macek, P. *Adolescence: Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha : Portál, 1999, s. 118.

- důraz na rozvoj individuality,
- nutnost dlouhodobé a specializované profesní přípravy,
- demokratizace společenského a rodinného života,
- nové pojetí ženské a mužské role, sexuality a partnerských vztahů,
- oslabení rodinných vazeb a posílení vrstevnických vztahů a vlivu školy,
- legislativa na ochranu dětí a mládeže.

I přesto existují určité milníky v životě mladého člověka, které determinují sociální role a status českých dospívajících. Mezi ně můžeme zařadit (Macek, 1999, s.120-121):

- 15let – věk pro získání občanského průkazu, určitého oficiálního symbolu dospělosti. Dospívající se stává mladistvým a nese před zákonem zodpovědnost. Soud může rozhodnout o nabytí zletilosti k uzavření manželství. V tomto věku také končí povinná školní docházka a mladý člověk se rozhoduje mezi dalším studiem a zařazením do pracovního procesu. Od tohoto věku přestává být trestný sexuální styk s dospívajícím, což podporuje uvědomění si vlastní sexuality a pohlavní role.
- 18let – z právního hlediska se mladistvý stává zletilým, tj. dospělou osobou se všemi uzákoněnými právy a povinnostmi. Mezi tato práva patří možnost uzavření sňatku, samostatného bydlení, volební právo, právo získání řidičského oprávnění nebo právo být zaměstnán bez jakéhokoliv omezení.
- 19let – období, kdy středoškoláci ukončují svá studia maturitní zkouškou a mohou pokračovat ve studiu na vyšších či vysokých školách, nebo nastoupit do zaměstnání.
- 21let – od tohoto věku může být člověk zvolen do zastupitelských orgánů samosprávy.
- 23-25let – doba ukončení studií na vysoké škole je považována také za konec adolescentního období.

Žádný z těchto milníků ale není sám o sobě rituálem, i když v nich určité prvky rituálů formálně najdeme (promoce, maturita, svatba atd.). Ve své podstatě vytvářejí sled událostí, díky nimž člověk přechází z období dětství do dospělosti.

Dle T.Moora musí i dnešní člověk na cestě k dospělosti projít emociálním tunelem, kterým může být sňatek, změna zaměstnání, přestěhování se, náhlý strach

ze smrti nebo těžká deprese a mnoho dalšího. Klíčem je vždy pochopit důležitost a smysl těchto přechodů, projít iniciací a této změně se otevřít.

5 PRAKTICKÁ ČÁST

V praktické části je mým cílem představit události, kterými vstupují současní mladí lidé ve věku 19-30let do dospělosti, a to prostřednictvím výpovědí z vlastního života.

Výzkum:

Výzkum byl realizován v průběhu měsíců dubna až června 2010. Zúčastnilo se ho celkem 21 osob, z toho 7 muži a 14 žen.

Metoda:

Výzkum byl proveden pomocí strukturovaného rozhovoru.

Výsledky:

Výsledkem je záznam rozhovoru s jednotlivými účastníky výzkumu a představení individuálních rituálů, jejichž prostřednictvím překročili dotazovaní pomyslný mezník dospělosti. Bylo zjištěno, že průměrný věk přechodu do dospělosti je 21let, nejvíce dotazovaných uvádí jako milník na cestě do dospělosti odstěhování od rodiny a samostatné bydlení. Mezi dotazovanými byli i tací, kteří se stále necítí být dospělí a neuvědomují si žádný milník, díky kterému by získali status dospělého. Výsledky jsou shrnuty do tabulky v části Přílohy.

Struktura rozhovoru:

1. V kolika letech jste si začal/a uvědomovat, že jste dospělý/á?
2. Jaká událost Vám pomohla překročit pomyslný práh dospělosti?

Záznam strukturovaného rozhovoru:

Beáta, 24let

„Pro mě dospělost začala tím, že jsem nastupovala do svého prvního zaměstnání. Bylo mi 19let, ukončila jsem střední školu a napůl jsem bydlela u rodičů a u přítele. Měla jsem zodpovědnost za práci, začínala jsem budovat vlastní domácnost a snažila se finančně osamostatnit od rodičů, kteří mě ještě nějakou dobu podporovali, než jsem byla schopná zvládnout vše sama.“

Katka, 23let

„Svůj vstup do dospělosti prožívám nyní, kdy ukončuji 5letý vztah s přítelem a začínám žít sama v podnájmu. Musím se sama postarat o finance, o chod domácnosti, sama o sebe. Zatím využívám pomoc rodiny, než si na nové podmínky zvyknu a zavedu si vlastní řád.“

Sára, 22let

„Když mi bylo 16let, zemřeli mi oba rodiče při autonehodě. Mně a mé sestry se ujala mamčiná sestra s manželem. Bylo to nejhorší období v mém životě, nebyla jsem připravená zůstat tak najednou se sestrou sama.“

David, 25let

„Pro mě bylo zlomovým okamžikem složení maturitní zkoušky v 18letech, potom už jsem si říkal, že to bylo to nejtěžší, co jsem dosud zažil, a zvládl jsem to. Začal jsem se cítit zodpovědněji a připadlo mi, že i mé okolí mě už nebere jako pouhého studenta, ale jako skutečného dospěláka.“

Soňa, 28let

„V období dospívání, asi v 16letech, jsem začala hledat nějakou spřízněnou duši. Jenže jsem na sobě čím dál víc pozorovala, že mě to netáhne k pohlaví opačnému, ale ke stejnému. Uvědomila jsem si, že jsem lesbička. Bála jsem se to říct rodičům, protože ti se na homosexualitu vždy dívali s předsudky. Oznámit tuto skutečnost rodině jsem se odhodlala až ve 20letech, kdy jsem si přivedla domů svou tehdejší přítelkyni. To byl zlomový okamžik v mém životě a donutil mě dospět.“

Marie, 24let

„Moji dospělost začalo odstěhování od rodičů v 18letech. Nastalo mi období, kdy jsem se musela postavit na vlastní nohy, začít přemýšlet o financích, o vlastní budoucnosti, starat se o domácnost a chodit do práce. Nikdo už mě za ruku nevedl.“

Jakub, 24let

„Nemoc jménem dospělost mě zatím nepostihla a pevně doufám, že ani nepostihne. Dospělost? Co to vlastně je? Někomu prostě není souzeno být dospělý, protože to třeba odporuje jeho vlastní povaze, smýšlení i činů konaným. Zároveň si myslím, že ve stavu nedospělosti lze býti zodpovědným velkým dítětem a plnohodnotným členem společnosti. Zatím ze mě krom věku nic dospěláka neudělalo a ani neudělá.“

Jana, 28let

„I když si moc dospěle nepřipadám, tak musím říct, že dospělou ze mě teprve letos udělalo přestěhování od rodičů do vlastního domu, nástup vlastních starostí a starání se o vlastního muže. Tím jsem si nadobro odstříhla bezstarostný život, který jsem do té doby pod maminčinými křídly měla.“

Radek, 23let

„Mou dospělost odstartovalo ukončení středoškolského studia v 19letech, kdy jsem zároveň nastoupil do zaměstnání a u toho ještě studoval. Z důvodu potřeby peněz jsem se nakonec rozhodl studium ukončit a věnovat se naplno jen zaměstnání. Od konce střední školy se zároveň všichni moji nejlepší přátelé rozjeli do světa, a pokud někteří zůstali poblíž, tak já byl v práci nebo měl jiné starosti. To byla doba, kdy ze mě okolnosti udělali dospěláka a ukončily éru poblblého pubertáka.“

Kamila, 24let

„Událost, která ze mě udělala dospělou, se stala před necelými 2lety. Tenkrát se mi během jediné vteřiny zhroutil celý svět jako domeček z karet. S dlouholetým partnerem jsme ten den plánovali společnou budoucnost, společné bydlení a dokonce i datum svatby. V ten samý den měl přítel tragickou nehodu a vážným zraněním podlehl. V tu chvíli jsem chtěla zemřít s ním a nedokázala si představit svůj život bez něj. Díky uklidňujícím lékům, ale hlavně díky rodině a kamarádům jsem se za nějaký čas postavila na vlastní nohy. Od toho osudného dne jsem přehodnotila všechny své postoje a začala žít život dospěláka, kterého ze mě tato událost udělala.“

Blanka, 24let

„Mohu s čistým svědomím prohlásit, že já se stále dospělá ještě necítím, žádný takový mezník se nekonal, ani dokonce nepomohlo, že jsem vystudovala vysokou školu s titulem inženýr.“

Ivona, 30let

„Když přemýšlím nad svým vstupem do dospělosti, napadají mě 2 věci, díky nimž jsem dospěla. Tou první a nejdůležitější je narození dcery v mých 22letech a tou druhou je první výplata ve svém prvním zaměstnání. Nevím, která událost to přesně byla, ale tyto dvě události mi rozhodně změnily život a posunuly mě někam dál.“

Markéta, 26let

„Moje dospívání bylo bouřlivé až do 19let, poté jsem nad životem začala víc přemýšlet a zvrát nastal v mých 22let, kdy se mi narodil syn, který mi převrátil život naruby, v tom dobrém slova smyslu.“

Iveta, 21let

„Má bezstarostná pubertální léta mi skončila před rokem, kdy jsem se odstěhovala od rodičů z Moravy do daleké Prahy. Našla jsem si tady práci, nové přátele a začala žít vlastní nezávislý život.“

Hana, 27let

„Před 4lety jsem přerušila studia na vyšší odborné škole a odjela jsem sbírat zkušenosti do Anglie. To byl počátek mého dospěláckého života, který najednou nabral nový směr a spoustu zodpovědnosti.“

Ingrid, 24let

„Moje dospělost odstartovala v okamžiku, kdy jsem před 3lety zůstala po rozchodu s dlouholetým přítelem sama. Najednou na mě spadlo placení nájmu, energií, dluhů. I když jsem měla spoustu přátel a rodinu poblíž, už jsem se o tyto záležitosti musela starat sama.“

Ladislav, 30let

„Nemyslím si, že se v mém životě stala nějaká událost, která by ze mě udělala dospělého člověka. Myslím, že to tak nějak přišlo samo, možná s věkem. Čím víc let jsem měl, tím víc mě okolí jako dospělého bralo, já sám se dospělým necítím.“

Veronika, 24let

„Za dospělou se považuji od svých 20let, kdy jsem nastoupila do svého prvního zaměstnání a začaly mi dospělácké starosti jako placení výdajů za domácnost, za auto, potraviny a další nezbytné náklady.“

Mirek, 27let

„Taková událost, která by ze mě dospělého udělala, se ještě nestala. Jsem duchem stále dítě, i když okolí mě určitě jako dospělého už nějakou dobu bere. Já sebe ale nikoliv.“

Petr, 29let

„Moje dospělost se začíná odvíjet od doby, kdy jsem se odstěhoval od rodičů do Brna na koleje, to mi bylo asi 19let. Rodiče a kamarádi byli daleko, musel jsem si se vším poradit sám, najít si nové přátele a řešit problémy běžného života, které za mě dřív řešili rodiče.“

Jiří, 23let

„I když si pořád připadám spíše jako dítě než dospělý, cítím se víc zodpovědný od doby, co jsem opustil domov a vydal se loni za prací do zahraničí. Není to přímo práce, co mě donutilo dospět, ale spíše ta dálka a nutnost postarat se sám o sebe.“

ZÁVĚR

V první části jsem vymezila pojem společnost a představila její vývoj, rozdíl mezi hodnotami uznávanými v archaické a dnešní společnosti, kulturou a jejími principy.

V druhé části byla vykreslena periodizace lidského vývoje, charakteristika období dospívání a dospělosti, popsala jsem změny v oblasti biologické, fyziologické, psychické a sociální. V této části jsem se dále zabývala rozdíly mezi biologickou a sociální dospělostí.

Třetí část se zabývá charakteristikou rituálů jako mezníků v životě člověka, vykresluje místo rituálů v životě dnešní i archaické společnosti a seznamuje s jednotlivými typy rituálů a také představuje badatele, kteří se touto problematikou zabývali.

Čtvrtá část se věnuje již konkrétnímu typu rituálu, a to přechodovému rituálu. Vysvětluje jeho funkci, jednotlivé fáze a poukazuje na díla známých autorů, kteří rozpracovali téma přechodových rituálů. Samostatnou část tvoří iniciační rituály, u nichž jsme si vysvětlili jejich původ, objasnili smysl, poukázala jsem na postavení iniciace v náboženství a přírodních společenstvích. V neposlední řadě jsem se v této části zabývala nejasným vymezením iniciačních rituálů v moderní společnosti a představila jsem faktory, které k této nejednoznačnosti vedou. Uvedla jsem i několik obecných příkladů těchto milníků na cestě k dospělosti, které uvádí odborná literatura.

V praktické části jsem navázala na tyto obecné příklady rituálů dospělosti a zkoumala individuální rituály či milníky na cestě k dospělosti u řady dotazovaných ve věku 19-30let, a to prostřednictvím strukturovaného rozhovoru. Zjistila jsem, že průměrný věk vstupu do dospělosti je 21let, nejvíce dotazovaných uvedlo jako událost posouvající je na cestě životem do dospělosti odchod od rodiny, druhým nejčastějším milníkem byl uveden nástup do zaměstnání. Tím byl naplněn cíl bakalářské práce.

Z tohoto výzkumu je patrný odklon od rituálů, které se prováděly v minulosti a jejichž pozůstatky můžeme najít u přírodních národů, a to díky změně společenské struktury a jejích hodnot.

POUŽITÁ LITERATURA A PRAMENY:

- BARTKO, D. *Moderní psychohygienu*. 1. vyd. Praha : Orbis, 1976. 452 s. Bez ISBN.
- BOWIE, F. *Antropologie náboženství*. Přel. V. Petkevič. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. 335 s. ISBN 978-80-7367-378-9.
- COPANS, J. *Základy antropologie a etnologie*. Přel. J. Brůžek. 1. vyd. Praha : Portál, 2001. 124 s. ISBN 80-7178-385-4.
- ČAPEK, J. *Umění přírodních národů*. Praha : Dauphin, 1996. 349 s. ISBN 80-86019-19-5.
- ČECHOVÁ, V., MELLANOVÁ, A. *Psychologie a pedagogika pro 3. ročník středních zdravotnických škol a pro obory sociální*. 1. vyd. Jinočany : H & H, 1999. 143 s. ISBN 80-86022-42-0.
- ČÍŽKOVÁ, J. et al. *Přehled vývojové psychologie*. 2. nezm. vydání. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2005. 175 s. ISBN 80-244-0629-2.
- ELIADE, M. *Iniciace, rituály, tajné společnosti : mystická zrození*. Přel. B. Antonová. Vyd. 1. Brno : Computer Press, 2004. 213 s. ISBN 80-722-6901-1.
- FISHBANE, M. A. *Judaismus : Zjevení a tradice*. Přel. P. Kolmačka. 1. vyd. Praha : Prostor, 1996. 191 s. ISBN 80-85190-47-8.
- GENNEP, A. VAN. *Přechodové rituály : Systematické studium rituálů*. Přel. H. Beguivinová. Praha : Lidové noviny, 1997. 201 s. ISBN 80-7106-178-6.
- JENÍK, Z., KREJČÍ, J. *Člověk a česká společnost na prahu 21. století : Sborník statí z mezioborového kolokvia k 10. výročí demokratické revoluce v Československu a z filosofického semináře o fenoménu štěstí u mladých lidí*. Opava : Open Education&Sciences, 1999. 260 s. ISBN 80-901974-7-7.
- KALWEIT, H. *Svět šamanů a vnitřní vesmír*. Přel. M. Korbelík. Praha : Eminent, 2005. 277 s. ISBN 80-7281-189-4.
- KELLER, J. *Nejistota a důvěra aneb K čemu je modernitě dobrá tradice*. Vyd. 1. Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. 173 s. ISBN 978-80-7419-002-5.

- KON, I. S. *Kapitoly z psychologie dospívání*. Přel. M. Polanský. 1. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1986. 181 s. Bez ISBN.
- KULHÁNEK, J. *Doktorka.cz* [online]. 2003 [cit. 2010-05-11]. Rituály jako mezníky v adolescenci. Dostupné z WWW: <<http://psychologie.doktorka.cz/ritualy-jako-mezniky-adolescenci>>.
- LABÁTH, V. *Riziková mládež*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 2001. 157 s. ISBN 80-85850-66-4.
- LÉVY-BRUHL, L. *Myšlení člověka primitivního*. Přel. J. Macek. 1. vyd. Praha : Argo, 1999. 362 s. ISBN 80-7203-243-7.
- MACEK, P. *Adolescence: Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. 1. vyd. Praha : Portál, 1999. 207 s. ISBN 80-7178-348-X.
- MALINA, Jaroslav, et al. *Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity : Antropologický slovník* [online]. 2009 [cit. 2010-05-11]. Dospělost. Dostupné z WWW: <<http://is.muni.cz/do/1431/UAntrBiol/el/antropos/slovník.html>>.
- MALINA, Jaroslav, et al. *Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity : Antropologický slovník* [online]. 2009 [cit. 2010-05-11]. Společnost. Dostupné z WWW: <<http://is.muni.cz/do/1431/UAntrBiol/el/antropos/slovník.html>>.
- MOORE, T. *Temné noci duše: průvodce na cestě těžkými životními zkouškami*. Přel. M. Hrbková. Vyd. 1. Praha : Portál, 2009. 341 s. ISBN 978-80-7367-547-9.
- PŘÍHODA, V. *Ontogeneze lidské psychiky. II. Vývoj člověka od patnácti do třiceti let*. Vyd. 1. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1967. 234 s. Bez ISBN.
- SAK, P., SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce : Sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace*. 1. Praha : Svoboda servis, 2004. 240 s. ISBN 80-86320-33-2.
- SKUPNIK, J. *Panoráma antropologie : Kultury sexuality: Západ a ženská obřízka. Kulturně antropologická perspektiva*. Brno : Nadace Universitas v Brně, Akademické nakladatelství CERM v Brně, Masarykova univerzita, 2007. 53 s. ISBN 978-7204-557-0.

TURNER, V. W. *Průběh rituálu*. Přel. L. Kučerová. Vyd. 1. Brno : Computer Press, 2004. 194 s. ISBN 80-722-6900-3.

Portál [online]. c2005-2010 [cit. 2010-04-22]. Rituály, protokoly, hry a role. Dostupné z WWW: <http://www.portal.cz/scripts/detail.php?id=3399>.

Složení obyvatelstva podle pohlaví a věkových skupin v roce 2008. In *Statistická ročenka České republiky 2009* [online]. Praha : Český statistický úřad, 2009 [cit. 2010-06-20]. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/kapitola/0001-09-2009-0400>.

Wikipedia : Otevřená encyklopedie [online]. 2010 [cit. 2010-05-31]. Dospělost. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Dosp%C4%9Blost>.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Složení obyvatelstva podle pohlaví a věkových skupin v roce 2008

Příloha č. 2: Index hodnot v letech 1993, 1997, 2000 a 2002 u věkové skupiny 15-30let

Příloha č. 3: Milníky při vstupu do dospělosti u skupiny dotazovaných ve věku 19-30let

Příloha č. 1: Složení obyvatelstva podle pohlaví a věkových skupin v roce 2008

(zdroj: <http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/kapitola/0001-09-2009-0400>)

OBYVATELSTVO

POPULATION

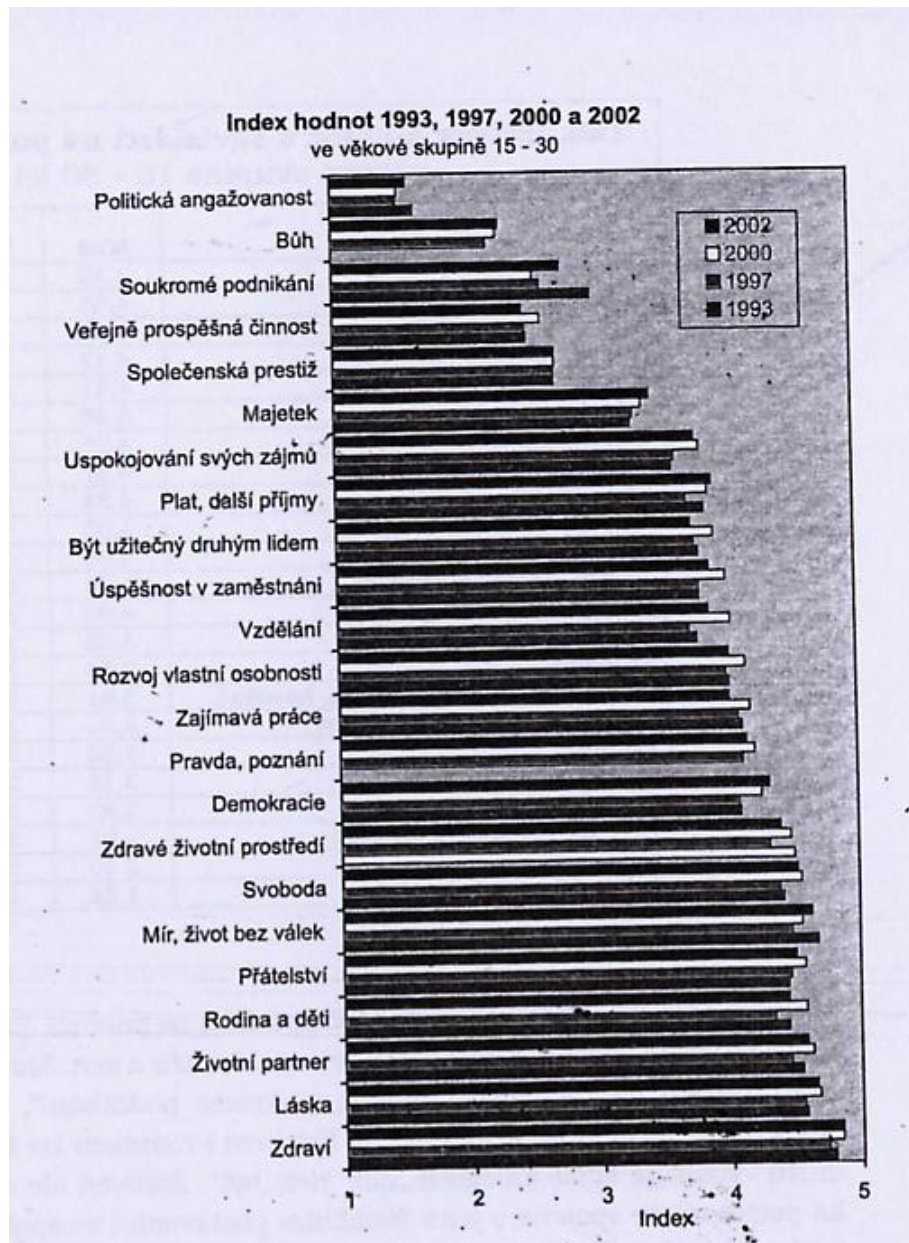
4-3. Složení obyvatelstva podle pohlaví a věkových skupin v roce 2008

Distribution of the population: by sex and age group, 2008

Věk Age	1. 1. 1 January			1. 7. 1 July			31. 12. 31 December		
	celkem Total	muži Males	ženy Females	celkem Total	muži Males	ženy Females	celkem Total	muži Males	ženy Females
Celkem Total	10 381 130	5 082 934	5 298 196	10 429 692	5 113 332	5 316 360	10 467 542	5 136 377	5 331 165
0	114 410	58 331	56 079	117 264	59 947	57 317	119 914	61 444	58 470
1–4	401 835	206 602	195 233	412 834	212 103	200 731	423 278	217 246	206 032
5–9	454 698	233 886	220 812	457 911	235 541	222 370	460 464	236 757	223 707
10–14	505 980	259 486	246 494	491 613	252 272	239 341	476 351	244 506	231 845
15–19	646 427	331 037	315 390	642 190	329 067	313 123	637 248	326 658	310 590
20–24	699 734	361 040	338 694	704 053	363 689	340 364	707 501	365 813	341 688
25–29	808 152	415 373	392 779	796 693	410 785	385 908	784 613	405 758	378 855
30–34	933 399	478 255	455 144	938 235	481 285	456 950	942 504	483 873	458 631
35–39	743 224	381 515	361 709	768 950	395 569	373 381	794 216	409 219	384 997
40–44	712 886	364 627	348 259	710 753	364 169	346 584	707 996	363 220	344 776
45–49	641 799	324 914	316 885	648 397	329 019	319 378	654 498	332 724	321 774
50–54	751 234	373 028	378 206	741 434	368 444	372 990	730 952	363 410	367 542
55–59	770 281	374 358	395 923	767 642	373 369	394 273	764 448	371 957	392 491
60–64	684 237	322 001	362 236	696 185	328 281	367 904	707 407	334 071	373 336
65–69	473 794	213 332	260 462	490 174	221 182	268 992	505 988	228 619	277 369
70–74	362 952	152 247	210 705	363 458	152 860	210 598	363 332	153 056	210 276
75–79	327 542	125 281	202 261	326 442	125 432	201 010	324 966	125 303	199 663
80–84	223 609	73 516	150 093	224 584	74 472	150 112	225 163	75 195	149 968
85–89	96 575	27 446	69 129	103 463	29 423	74 040	110 302	31 366	78 936
90–94	21 891	5 277	16 614	20 775	5 008	15 767	19 548	4 692	14 856
95+	6 471	1 382	5 089	6 642	1 415	5 227	6 853	1 490	5 363
0–14	1 476 923	758 305	718 618	1 479 622	759 863	719 759	1 480 007	759 953	720 054
15–64	7 391 373	3 726 148	3 665 225	7 414 532	3 743 677	3 670 855	7 431 383	3 756 703	3 674 680
65+	1 512 834	598 481	914 353	1 535 538	609 792	925 746	1 556 152	619 721	936 431

Příloha č. 2: Index hodnot v letech 1993,1997, 2000 a 2002 u věkové skupiny 15 – 30 let

(zdroj: SAK, P., SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce : Sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace.* Praha : Svoboda servis, 2004, s.13)

Příloha č. 3: Milníky při vstupu do dospělosti u skupiny dotazovaných ve věku 19-30let

Jméno	Věk vstupu do dospělosti	Milník ve vstupu do dospělosti
Beáta	19let	zaměstnání
Katka	23let	samostatné bydlení
Sára	16let	smrt rodičů
David	18let	maturita
Soňa	20let	přiznání homosexuality
Marie	18let	samostatné bydlení
Jakub	24let	doposud se necítí dospělý
Jana	28let	samostatné bydlení
Radek	19let	zaměstnání
Kamila	23let	smrt partnera
Blanka	24let	doposud se necítí dospělá
Ivona	30let	narození dítěte
Markéta	22let	narození dítěte
Iveta	20let	samostatné bydlení
Hana	23let	odjezd do zahraničí
Ingrid	21let	samostatné bydlení
Vladimír	30let	doposud se necítí dospělý
Veronika	20let	zaměstnání
Mirek	27let	doposud se necítí dospělý
Petr	19let	samostatné bydlení
Jiří	22let	odjezd do zahraničí

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Alžběta Bystřická
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Pavel Neumeister, Ph.D.
Rok obhajoby:	2010

Název práce:	RITUÁLY DOSPĚLOSTI V SOUČASNÉ KULTUŘE
Název v angličtině:	ADULT RITUALS IN PRESENT CULTURE
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá charakteristikou archaické i současné společnosti a jejím vývojem. Dále představuje periodizaci jednotlivých vývojových etap člověka a blíže analyzuje období dospívání a dospělosti a charakterizuje změny v oblasti biologické, fyziologické, psychické a sociální. Snaží se představit rituály, díky nimž člověk přechází z jedné životní etapy do druhé, a to jak v minulosti, tak také v současné moderní společnosti. Poukazuje na díla a studie vědců zabývajících se tématem rituálního chování a typologií jednotlivých rituálů. Prezentuje mezníky při přechodu do dospělosti u současného dospělého člověka ve věku 19-30let.
Klíčová slova:	Společnost, Dospívání, Dospělost, Rituál, Iniclace
Anotace v angličtině:	This Bachelor's work deals with a characteristic of an archaic and a present society and its evolution. Furthermore it presents periodiazation of particular evolutionary stages of human and more closely it analyzies stages of adolescence and adult age and it characterizies changes in biological, physiological, psychical and social sphere. It tries to introduce rituals thanks to them the human comes through the terms of life, as it was in the past and as it is in the present modern society. It points out works and studies of scientists, who are concerned with matter of ritual behaviour and typology of particular rituals. It also presents terminuses by crossing in to the adult age of a present adult human who is being aged 19-30.
Klíčová slova v angličtině:	Society, Adolescence, Adult age, Ritual, Initiation
Přílohy vázané v práci:	3 přílohy
Rozsah práce:	43 s. (68 507 znaků)
Jazyk práce:	Český jazyk